

בס"ד. שיחת כ"ף מנחם-אב, ה'שית*.

א. ידוע (בדרושי ל"ג בעומר¹) שביום ה"יאָרצייט" בכל שנה נעשית עליית הנשמה [התחלת העלי' היא ביום השבת שלפני ה"יאָרצייט², שבו נוהגים לעלות לתורה (ובאם אפשר — למפטיר)³, אבל עיקר העלי' היא ביום ה"יאָרצייט עצמו], דאף שכבר עברו כמה שנים מההסתלקות, מ"מ, בבוא יום ה"יאָרצייט מידי שנה בשנה נעשית עלי' גדולה יותר. ולכן ישנם מנהגים מיוחדים ביום ה"יאָרצייט — להתפלל לפני העמוד, וכן לומר דבר תורה (ובפרט אחד מיוצאי חלציו של הנפטרי⁴), כולל גם דבר תורה מהנפטרי⁵.

ביקשו ממני לכתוב סיום ע"פ נגלה על מסכת קידושין, ודחיתי זאת על ה"יאָרצייט. וכיון שהנוכחים כאן הם אנשי תורה או בחורי ישיבה שמונחים עתה בתורה, בודאי לא יהי' להם איכפת ("עס וועט זיי ניט האַרן") אם יתארך הזמן.

וכדי שיהי' מתוך שמחה ("עס זאָל זיין פריילעכער צו הערן") — יאמרו תחילה לחיים.

*

ב. בסיום מסכת קידושין ישנו מאמר שהובא כברייתא ולפנ"ז גם במשנה, ויש לדייק ולבאר החילוקים והשינויים שבין הברייתא להמשנה. ובהקדמה — שבדרכי הלימוד בכלל ישנם כמה אופנים: בדרך הגיון והסברה — הנקרא "דער ליטווישער לערנען", ולימוד בדרך של חידוד ופולפול, שמתייחס לפולין. אבל הדיוק בלשון וסגנון — אינו מקובל.

וטעם הדבר — מסתמא — מצד מיעוט הזמן, ועוד טעם, בגלל החילוק שבין תושב"כ לתושבע"פ, שבתושב"כ העיקר הוא האותיות,

(* הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונרפס (מס"ב עד סוסי"ז) בהוספות ללקו"ש חט"ז ע' 533 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל. — וראה גם אג"ק ח"ג ע' שצג.)

(1) סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר ע' 561.

דש, סע"ב ואילך.

(2) שער המצוות ס"פ ויחי.

(3) ספר המנהגים חב"ד ע' 79.

(4) ראה זח"ג ס"פ בחוקותי.

(5) קטע זה נרפס בהוספות ללקו"ש חט"ז ע' 561.

שהרי מצינו שמאות אחת בתורה ישנו פרק שלם בש"ס, ובתושבע"פ העיקר הוא הענין, וכמבואר בלקו"ת.⁶

אך מ"מ, הרי פשיטא שגם בתושבע"פ הלשון מדוייק ביותר, ועד שמדיוק הלשון יכולים להוציא תילי תלים של ענינים.

אחד מגדולי החסידים של אדמו"ר הזקן, ר' נחמי' מדובראָוונא,⁸ מדייק אפילו בלשונו של הט"ז או המגן אברהם, ולומד מזה ענין להלכה, ומכ"ש שצריכים לדייק בלשון הש"ס, כדלקמן.

ג. וז"ל סיום מסכת קידושין:

"תניא רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שכל אומנות שבעולם אין עומדות לו אלא בימי ילדותו, אבל בימי זקנותו הרי הוא מוטל ברעב, אבל תורה אינו כן, עומדת לו לאדם בעת ילדותו ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו, בעת ילדותו מהו אומר⁹ וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, בזקנותו מהו אומר¹⁰ עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו".

מאמר הנ"ל הובא גם במשנה, ובאריכות יותר, וז"ל:

"רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שאדם אוכל משכרה בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב, ושאר כל אומנות אינן כן, כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב, אבל התורה אינו כן אלא משמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בנערותו מהו אומר וקוי ה' יחליפו כח, בזקנותו מהו אומר עוד ינובון בשיבה, וכן הוא אומר באברהם אבינו¹¹ ואברהם זקן .. וה' ברך את אברהם בכל, מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, שנאמר¹² עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקתי ותורותי".

וצריך להבין:

בתוכן המאמר: איתא בתוספתא (הובאה בפ"ק¹³) שחייב אדם

(6) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, רע"א. (9) ישעי' מ, לא.
 ברכה צה, ד. (10) תהלים צב, טו.
 (7) ויקרא ביאור ולא תשבית (ה, א (11) חיי שרה כד, א.
 (ואילך). (12) תולדות כו, ה.
 (8) ראה אודותיו — בהוספות לסה"ש (13) כט, א.
 תש"ר-תש"י ע' 411 הערה 17. וש"נ.

ללמד את בנו אומנות, ומשמע שאין חולק ע"ז, וא"כ מהו אומרו מניח אני כל אומנות שבעולם?¹⁴

בהחילוק¹⁵ בין המשנה לברייתא: ידוע מ"ש הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות¹⁶ שרבי שנה הכל בקצרה, "דבר קצר וכולל ענינים רבים", ולכן המשנה היא בקיצור, אך אח"כ שנתמעטו המוחין הוצרכו לפרט לריבוי פרטים, ולכן הרגיל בש"ס הוא אשר הענינים נשנו במשנה בקיצור, ונשנו בברייתא באריכות ובפרטיות. ועפ"ז תמוה מאד סגנון המאמר הנ"ל, שבמשנה הוא באריכות ובפרטיות, ובברייתא בקיצור, היפך הסדר שבכל הש"ס?

גם צ"ע הטעם לכמה שינויים שיש בלשון המאמר בין המשנה והברייתא: (א) במשנה הלשון הוא "ושאר כל אומנות", ובברייתא "שכל אומנות שבעולם". (ב) במשנה מונה חולי זקנה ויסורי, ובברייתא רק זקנה. (ג) במשנה הלשון "נערוותו וזקנותו", ובברייתא "ילדותו וזקנותו". (ד) במשנה מוסיף בנוגע לתורה "שאדם אוכל כו' לעולם הבא", ובברייתא אינו. (ה) במשנה מסיים "וכן הוא אומר באברהם כו'", ובברייתא אינו.

ד. והנה, בכלל, בדרכי הקושיא והתירוץ, אף שבהשקפה ראשונה התירוץ מכוון הוא, לפעמים תכופות יש לדחותו. ולכן בכל תירוץ יש מקום לספק, אולי אינו אמיתי ובהתבוננות הראוי' ימצאו הדיחוי;

אבל אם ע"י הנחה ותירוץ אחד מתורצות ב' וג' קושיות שבענין, ומי יימר כשהקושיות הן מסוג שונה — הרי זה מחזק את ההשערה דהתירוץ אמיתי הוא, וכאשר ירבה מספר הקושיות המתישבות ע"י הנחה אחת, כן תתקרב ההשערה לודאות.

ועד"ז בנדוד — שע"י הנחה א' יש לתרץ החילוקים שבין המשנה והברייתא וכל קושיות הנ"ל, כדלקמן.

ה. ויובן בהקדם פסק הידוע של הרמב"ם¹⁷ שאוסר לרבנים ולת"ח לקחת הספקתן מן הצבור, והאריך בגנותם של אלו המתפרנסים מן

15) בהבא להלן — ראה גם אג"ק חכ"ב ע' קכה ואילך (סיום על מס' קידושין).

16) ד"ה אחרי כן ראה להסתפק.

17) ה'ל' ת"ת פ"ג ה"י. פיה"מ אבות פ"ד

מ"ה.

14) ומש"כ בחדא"ג שגם לר"נ מלמדו אומנות אבל רק ארעי — צע"ג. שהרי אומר מניח אני כל אומנות כו' ואיני מלמדו אלא תורה כו', ולא זכר כלל קבע או ארעי.

התורה ועושים אותה קרדום לחפור בה, שמשתמשים בכתרה של תורה (בל' החסידות בחכ' ורצונו של הקב"ה), והביא ע"ז הרבה ראיות מהגמ'. אך הבאים אחריו השיגו עליו והביאו כמה ראיות שמותר להתפרנס מן התורה.

והכרעת אדמו"ר הזקן¹⁸ — ש"לא הזהירו ומנעו מלעשותה קרדום אלא שלא יהי' תחלת לימודו בשביל להיות לו לאומנות להתפרנס בה, שנמצא משתמש בכתר תורה תשמיש של חול, אבל אם למד לשם שמים ואח"כ אין לו במה להתפרנס, אם לא במלמדות או דיינות והוראות, ה"ז משתמש בה לצרכה, שאם לא יהי' לו מה לאכול לא יוכל לעסוק בה כראוי כשהוא מעונה ברעב כו', ואם יכול לעסוק באיזה מלאכה לפרנס את עצמו ומניח מלאכתו מלהתפרנס בה ומתפרנס מלימוד התורה לתלמידים כ"ש שהוא משתמש בה לצרכה בלבד, כי כדי שלא ליבטל מות"ת הוא מניח מלאכתו שהי' יכול לעסוק בה ולהתפרנס ממנה".

ולכאורה ההיתר על זה יש לבאר בב' סברות: א) החילוק בין לצורכו ולצרכה — שאסור להשתמש בה לעשותה קרדום לחפור בה לצורכו, משא"כ כשמניח מלאכתו שהי' יכול להתפרנס ממנה ומתפרנס מהתורה כדי שלא יבטל מות"ת, ה"ז משתמש בה לצרכה. ב) החילוק בין לכתחילה לדיעבד — שלכתחילה בודאי אסור ללמוד כדי להתפרנס, אבל בדיעבד אם למד בהיתר, לשמה, ואח"כ אין לו ברירה כי מוכרח לפרנסה, אז אינו מחויב ללמוד עתה אומנות, כיון שיכול להתפרנס תיכף מהתורה שלמדה בהיתר¹⁹. וע"ד דוגמא כמו שאסור לצאת בספינה או בשיירא סמוך לשבת כשיגרום לחילול שבת, אבל אם יצא מקודם בהיתר (ג' ימים קודם השבת), מותר להמשיך ללכת עם הספינה והשיירא, מכיון שיצא בהיתר, ואח"כ הרי פיקוח נפש דוחה שבת²⁰, וכ"ה בענין הנ"ל.

ואופן נעלה יותר — שעוסק בתורה בלבד ואעפ"כ אינו מתפרנס ממנה, אלא מלאכתו נעשית ע"י אחרים, כדברי רשב"י בגמרא ברכות²¹: "אפשר אדם חורש בשעת חרישה וקוצר בשעת קצירה וכו' (כדברי ר' ישמעאל שצ"ל "ואספת דגנך"²², הנהג בהן מנהג דרך ארץ") תורה מה

20) ראה שו"ע אדה"ז חאו"ח סרמ"ח ס"ה וסי"ג.

21) לה, ב.

22) עקב יא, יד.

18) בהל' ת"ת פ"ד הט"ו — והוא מהכס"מ והתשב"ץ כמסומן שם.

19) ואולי נרמזה סברא זו בלשון אדה"ז

שם: שלא יהי' תחלת לימודו כו' אבל אם למד לש"ש ואח"כ כו'.

תהא עלי', אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים, שנאמר²³ ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'". ומסיים בגמרא: "הרבה עשו .. כרשב"י ולא עלתה בידן", היינו, שזוהי דרך רק ליחידי סגולה כמו רשב"י, ועד"ז ר"ע (כדאיתא במס' נדרים²⁴), וכיו"ב.

ונמצא שיש ג' אופנים בלימוד התורה: (א) כדי להתפרנס ממנה — שזה אסור. (ב) לימוד לשמה, אך אח"כ אם לא יהי' לו במה להתפרנס — תפרנס ממנה — שזה מותר. (ג) לעשות תורתו קבע ומלאכתו נעשית ע"י אחרים בדרך נס — שזוהי הדרך ליחידי סגולה.

ו. עפ"ז יובן המאמר דר' נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם", אף שחייב אדם ללמד את בנו אומנות — שהפי' בזה הוא שיתפרנס באחד מהאופנים הנ"ל: מהתורה גופא — באופן של היתר כמ"ש אדמו"ר הזקן, או שתהי' מלאכתו נעשית ע"י אחרים.

ובזה יובן דיוק הלשון "ואיני מלמד את בני אלא תורה", דלכאורה הי' צ"ל ואיני לומד אלא תורה, ומהו הדיוק בני דוקא?

[בפשטות אפ"ל שזהו מפני שכן הוא לשון הבבות שקדמו למאמר ר"נ שבהן נאמר "ילמד את בנו", מהתחלת המשנה: "ולא ילמד אדם את בנו אומנות הנשים", ובהתחלה הוא בדיוק, כי לעצמו מותר, ודוקא לבנו שחובת לימודו על האב, היינו בעודנו קטן, ובמילא קאי כשהוא רווק, אסור, ולכן מסיים במשנה בכל הבבות שאח"כ ג"כ בענין בנו].

והביאור בזה — שלעצמו בודאי אסור לומר מניח אני כל אומנות כו', דא"כ הרי הוא עושה את התורה קרדום לחפור בה, משא"כ כשהוא מלמד את בנו אין איסור בדבר, שהרי כשהוא קטן אינו נזקק לפרנסה ולומד לשמה, ואח"כ יהי' לזה דין של דייעבד, וכנ"ל.

ואף שאביו יודע לכתחילה שאח"כ יהי' הבן מוכרח בזה, מ"מ מותר, ע"ד שמותר לצאת בספינה ושיירא ג' ימים קודם השבת, אף שידוע שאח"כ יהי' מוכרח ללכת בשבת, כיון שכעת מותר ואח"כ יהי' הדין דדייעבד.

ז. לכאורה יש להקשות על זה:

איתא בפ"ק²⁵ הוא ללמוד ובנו מחולח ללמוד בנו קודם, משא"כ הוא ללמוד וזר ממולח ללמוד, הוא קודם. והטעם לחילוק זה, כי כשבנו

25) כט, ב.

23) ישע"י סא, ה.

24) ג, א.

לומד תורה בהשתדלותו, הרי זה כאילו גם הוא בעצמו לומד, משא"כ בזר²⁶. ועפ"ז, כשמניח כל האומנות ומלמד בנו רק תורה, הרי גם האב לומד, והלימוד הוא ע"מ שיעשו אח"כ את זו התורה שלומד קרדום לחפור, וא"כ הוא אופן האסור, כי מאי נ"מ בהבזיון, מי המבזה אותה ע"י שעושה אותה אח"כ קרדום, ובתחלת לימודו של האב יודע כבר האב שיעשנה קרדום.

אבל — אינו, כי זיל בתר טעמי': על ידי מה ומתי יש לבזיון — כאשר מתפרנסים מהתורה, וממילא, אין לנו לדון אלא ע"ד המתפרנס, שהוא הבן, והבן הרי למד בתחילה בהיתר לשמה, וק"ל.

ה. עפ"ז יש לבאר תוכן החילוק שבין המשנה לברייתא:

נזכר לעיל שהמשנה מדברת בענינים כלליים וברייתא גם בפרטים. וגם בנדו"ד — המשנה מבארת הדרך ללימוד התורה ששייך להכלל, היינו, הדרך להתפרנס מהתורה גופא באופן של היתר, ובברייתא מבאר גם הדרך ששייך רק ליחידי סגולה כרשב"י, והוא הדרך של מלאכתם נעשית ע"י אחרים.

ובזה יבוארו שינויי הלשונות שבברייתא ובמשנה:

לשון הברייתא "שכל אומנות שבעולם אין עומדות לו כו'", ולשון המשנה "ושאר כל אומנות כו'":

החילוק בין כל לשאר, פשוט, שמשמעות "כל אומנות שבעולם" הוא שהתורה אינה בכללם, ומחלק בין תורה לאומנות, שכל האומנות אין עומדות כו' משא"כ תורה. ומשמעות "שאר כל אומנות" הוא שהתורה היא ג"כ בכלל האומנות, אלא שמחלק בין אומנות התורה לשאר אומנות. וההסברה בזה — שבמשנה מדבר אודות הדרך ששייך לכל, היינו שיתפרנס בתור מורה הוראה וכו', ואז התורה היא ג"כ אומנות, שהרי מתפרנס ממנה, משא"כ בברייתא שמבאר הדרך של רשב"י שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, דאז אין התורה אומנות כלל.

ועפ"ז יומתק עוד שינוי קטן, שבברייתא אומר שכל אומנות שבעולם, ואין תיבה זו במשנה — כי, בברייתא ההנהגה דתורה אינה במנהג דדרך ארץ שבעולם, אלא היפך כל האומנות שבעולם, משא"כ במשנה, שמתפרנס מהתורה שלא בהנהגה נסית.

ועד"ז בהמשך המשנה, ששאר כל אומנות כו' הנה כשאדם בא לידי חולי או זקנה או יסורין הרי הוא מת ברעב, ובברייתא השמיט זאת ולא הביא אלא זקנה:

אמרז"ל אין מיתה בלי חטא ואין יסורין בלי עון כו', מלבד יוצאים מן הכלל דלא שכיחי²⁷. ולכן בהברייתא שמדבר אודות הנהגה בדוגמת רשב"י וחבריו, שאז ישראל עושין רצונו של מקום, בכל מאדך²⁸, פרשה א' של ק"ש שלא נאמר בה השמרו לכם פן יפתה לבבכם גו'²⁹, וכמרז"ל בברכות²¹, אז אין שייך הענין דחולי ויסורין, כי אם זקנה טבעית.

ועפ"ז מובן גם שבמשנה אומר נערות, ולא ילדות, שהוא קטן מנערות³⁰ [ולעיל במסכתין³¹: חנוך לנער³² (ואיזהו נערותו, פרש"י) עד כ"ב, עד כ"ד שנה], ובברייתא אומר ילדות — כי, בהנהגה דדרך ארץ שמתפרנס מתורה במלמדות והוראה וכו' (במשנה), צ"ל עכ"פ גדול קצת וחרף (נערות), משא"כ בהנהגה דמלאכתו נעשית ע"י אחרים (בברייתא), כיון דעושה רצונו של מקום, ה"ז יכול להיות גם בילדותו (שאינו קטנות ממש, אלא ע"ד הל' בסוכה³³ אשרי ילדותינו כו').

ט. עפ"ז מובן הטעם שרק במשנה אומר על התורה שאדם אוכל משכרה בעוה"ז, ולא בברייתא:

ובהקדם החילוק שבין שני אופני היתר דפרנסה הנ"ל — שבאופן ההנהגה כרשב"י דמלאכתו נעשית ע"י אחרים, אי"ז מפני מעלת התורה דוקא, שאוכלין משכרה בעוה"ז, אלא מפני דעושין רצונו של מקום, בכל מאדך, שהשכר על זה הוא ועמדו זרים ורעו צאנכם, ובדרך ממילא, כיון שאין לו טרדות פרנסה, מחויב בת"ת תמיד. ומש"כ בברייתא אבל תורה אינו כן, אין ההדגשה בזה תורה, אלא שע"ז מוכח שהוא מקוי הוי' ובמילא יחליפו כח כו'. משא"כ באופן השני, דעולם כמנהגו נוהג במנהג ד"א, בטוח הוא בפרנסתו מפני מעלת התורה דוקא, שאוכלין משכרה בעוה"ז ג"כ.

ובזה יובן ג"כ מה שבהמשנה הביא הפסוק דואברהם זקן, ובברייתא השמיט זאת — כי:

(30) ראה סוטה יב, א. שמו"ר פ"א, כד.

(31) ל, א.

(32) משלי כב, ו.

(33) נג, רע"א.

(27) עיין שבת נה, ב. ויק"ר רפל"ז.

ובמקומות שציינ בשד"ח כללים מע' א' אות רמא.

(28) ואתחנן ו, ה.

(29) עקב יא, טז.

אברהם הי' רועה צאן, היינו שפרנסתו היתה ע"פ טבע. ואף שהיתה לו הצלחה למעלה מדרך הטבע, מ"מ, אין זה הענין דנעשית ע"י אחרים, כמו רשב"י ור"ע הנ"ל וכדומה, כי אברהם עסק במלאכתו, אלא שבמלאכתו גופא היתה לו הצלחה שלמעלה מדרך הטבע. ואף שהיו לו עבדים לאברהם והוא בעצמו עסק בתורה ועבודה, ולכאורה זהו הענין דמלאכתו נעשית ע"י אחרים, כמ"ש ועמדו זרים ורעו צאנכם, הרי באברהם הי' זה גם ע"י עבודתו בעצמו, שלכן בחרו האבות להיות רועי צאן דוקא כדי שלא יהי' להם טרדא ובה בפרנסתם כמבואר בדא"ח³⁴, דמזה גופא מוכח שהיתה איזו השתתפות מצדם, ולא שמלאכתם נעשית ע"י אחרים, והוא דרך הטבעי כנ"ל.

ולכן השמיט בברייתא הענין דאברהם, כי אין מזה ראי' שיכול להתפרנס ממעשה נסים, אבל במשנה שמדבר בפרנסה בדרך הטבע הביא הפסוק דאברהם, דע"י שקיים כל התורה, הרי גם כשזקן נתברך בכל, הצלחה בטבע.

*

י. והנה, החילוק שבין המשנה לברייתא הוא גם בפנימיות הענינים [כמו בכל הענינים שבבריאה, ובפרט בעניני תומ"צ, כשיש חילוקים בנגלה של הדברים, הוא מפני שכן הוא בפנימיות] — ועכ"פ בקיצור: כמה מדרגות בתורה מצד עצמה. וכללותן — שתים: פנימיות התורה, אשר על זה נאמר³⁵ ואהי' אצלו, אצלו דוקא, דבחינה זו הרי לא (ולא כלא) ממש חשיבי כל העולמות והנהגתן³⁶. וחיצוניות התורה — שזה קשור עם העולמות וחיותן.

וכחילוק הזה הוא בתורה מצד עבודת האדם ג"כ — דפנימיות התורה נקראת אילנא דחיי³⁷, והוא למעלה מהעולמות והנהגתן המעורבים

34) תו"ח ויחי ד"ה בן פורת (קא, ד ואילך). ומה שהובא על זה ממאחז"ל (כ"ר בתחלתו. וש"נ) א"ת אומן אלא אומן —

35) משלי ח, ל. וראה הנסמן בהערה הבאה. שפרשו אומן לברא העולמות — צ"ע. ואכ"מ*.

36) וכמו שנתבאר בארוכה בתניא אגה"ק (37) זח"ג קכד, ב — ברע"מ.

בסופו ד"ה דוד זמירות (קס, סע"א ואילך).

לקו"ת במדבר ד"ה ואהי' אצלו (יז, ד ואילך).

37) ה"מ"צ (להצ"צ) מצות משא הארון (מ, ב ח"א ע' שנו. (* הוספה לאחזר זמן: ראה המשך תער"ב

טו"ר. ונגלה דתורה הנק' אילנא דטו"ר³⁷, ע"ש שמתלבשת בענינים דטו"ר וטענות שקר וכו'³⁸.

ולסוג השני הנ"ל (אילנא דטו"ר) שייך הלימוד המתבאר במשנה, ואז אפ"ל חוליי³⁹ וכו'. ולסוג הראשון (אילנא דחיי) הוא ההנהגה שבברייתא דעמדו זרים ורעו צאנכם, כיון שעושין רצונו (רצון שלמעלה מהשתל', וזה ממשיכין עד שנעשה רצונו) של מקום⁴⁰.

יא. ויש להוסיף בזה ע"פ מארז"ל⁴¹ "מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ועל ג"ע ועל שפ"ד ולא ויתר על מאסה של תורה (ביטול תורה) . . הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה הי' מחזירין למוטב" — "המאור" דייקא, שקאי על פנימיות התורה⁴²:

ובהקדם המבואר בקונטרס עץ החיים⁴³ בפירוש הכתוב⁴⁴ "כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים גו'" — דלכאורה, "מהו ענין ודרך חיים, איזהו דרך חיים מלבד התורה והמצוה האמורה קודם" — ש"תורה אור" קאי על נגלה דתורה, ודרך חיים קאי על פנימיות התורה.

וזהו גם החילוק שבין אור ומאור — שנגלה דתורה נק' אור ("תורה אור") ופנימיות התורה נק' מאור:

אור — ככל שמתרחק ממקורו הולך ומתמעט, ועד ששייך בו הפסק, שאז מתבטל לגמרי, משא"כ המאור ישנו תמיד.

ודוגמתו ברוחניות, בהחילוק שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה — שע"י לימוד נגלה דתורה בלבד שנמשלה לאור, יכול להיות הפסק ח"ו ע"י העוונות, כמ"ש⁴⁵ "עוונותיכם היו מבדילים גו'", ועד שיכול להכשל בג' דברים הנ"ל — בדקות עכ"פ (כמבואר בתניא⁴⁶ שע"י עבירה נעשה נפרד מאחדותו ית' כמו בע"ז, ובפרט באותן עבירות שעליהם

41 פתיחתא דאיכ"ר ב. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

42 ראה פ"י יפה ענף לאיכ"ר שם. פ"י קרבן העדה לירושלמי שם. המשך תער"ב ח"ג ע' א"שכב. סה"מ תרפ"ט ע' 176. וש"נ.

43 בתחלתו, ופט"ו.

44 משלי ו, כג.

45 ישע"י נט, ב.

46 פרק כד.

38 כמבואר בתניא אגה"ק סכ"ו. הקדמת ביאורה"ז (לאדמו"ר האמצעי). קונטרס עץ החיים (פ"ג).

39 עיין קונטרס עץ החיים (שם) בארוכה. 40 וע"ד משנ"ת בלקו"ת בשלח (ב, ב) דואספת דגנך הוא המשכות דימות החול, ופרשה א' דק"ש עושין רצונו של מקום הוא בש"ק, אשר בשבת הרי אין מלאכה וטרחא, כי הטרחא צ"ל בע"ש. ועיין ג"כ באגה"ק שם ע"ד חול ושבת, מתאים להנ"ל.

אמרו חז"ל כאילו עובד ע"ז, כמשנ"ת באגה"ת⁴⁷. משא"כ ע"י לימוד פנימיות התורה, "מאור" שבתורה, הרי, גם כשנכשל בג' דברים הנ"ל, "המאור שבה מחזירו למוטב".

ויש לקשר זה עם דברי הגמרא⁴⁸ "תורה צוה לנו משה"⁴⁹, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי (והיינו דכתיב תורה (תרי"א) צוה לנו משה, ושתים) אנכי ולא יהי לך⁵⁰ מפי הגבורה שמענוס" — שגם כשחסר ח"ו בהענין ד"אנכי ולא יהי לך", ענין האמונה, ה"ז מתתקן ע"י לימוד התורה ("תורה" בגימטריא תרי"א, חוץ מהשתים דאנכי ולא יהי לך), כיון ש"המאור שבה מחזירו למוטב".

יב. וזהו גם תוכן מאמרו של רבי נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה":

ובהקדם הביאור בב' האופנים דהמשנה והברייתא, שהחילוק ביניהם אם התורה היא בכלל אומנות או למעלה מזה (כנ"ל) — ע"פ מארז"ל⁵¹ "מעיקרא כי עביד איניש אדעתא דנפשי קא עביד", כי, הנשמה לא ירדה אלא לתקן את הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם⁵², שזוהי האומנות דלימוד התורה "אדעתא דנפשי", ואח"כ בא לדרגת הלימוד לשמה, לשם התורה, למעלה מכל האומנות שבעולם, כולל גם האומנות דתיקון הגוף והעולם.

ועל זה אומר רבי נהוראי "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה .. (ש)עומדת לו לאדם בעת ילדותו ובעת זקנותו" — תורת רבי נהוראי דוקא, ע"ש ש"מנהיר עיני חכמים"⁵³, שזהו"ע ה"מאור" שבתורה — כי:

בדרגת התורה שהיא אומנות לתקן הגוף והעולם, להיותה ע"י מלחמה עם מנגד, "ולאום מלאום יאמץ"⁵⁴, שייך בה הפסק לשעה (כי לבסוף ינצח); משא"כ בדרגת התורה שלמעלה מהאומנות דתיקון הגוף והעולם, תורה לשמה, לא שייך הפסק, אלא "עומדת לו לאדם בעת ילדותו ובעת זקנותו", ויתירה מזה, לא רק במצב של זקנה, חלישות סתם, אלא אפילו במצב של יסורים (שיכול להיות גם בגלל מצב בני ביתו או הסביבה), ועד למצב של חולי (שהוא בעצמו חולה), שחסר אצלו בקיום

51) פסחים סח, ב.

52) תניא פל"ז.

53) עירובין יג, ב.

54) תולדות כה, כג ובפרש"י.

47) ספ"ז.

48) מכות כג, סע"ב ובפרש"י.

49) ברכה לג, ד.

50) יתרו כ, ב"ג.

רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת שהם כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים⁵⁵ — גם במצב כזה "המאור שבה מחזירו למוטב".

*

יג. האמור לעיל הוא גם בנוגע ללימוד תורת החסידות דכ"ק מו"ח אדמו"ר:

ובהקדמה — שבדורות שלפנ"ז, כמו בזמן הרמב"ם, היתה זהירות גדולה שלא לגלות תורת הקבלה (כמבואר בשיחות דכ"ק מו"ח אדמו"ר⁵⁶), ואפילו בזמן האריז"ל (שאמר ש"מותר ומצוה לגלות זאת החכמה⁵⁷) הצריכו כמה הקדמות ללימוד הקבלה⁵⁸ (כמו אמירת יה"ר), ואפילו הבעש"ט צוה שלא ללמוד ספרי הקבלה למי שאינו יודע להפשיט הדברים מגשמיותן (כפי שמביא הצ"צ⁵⁹), וידוע גם הסיפור אודות הקפידא על הרב המגיד שהצילו אדמו"ר הזקן⁶⁰.

וגם לאחרי שאדמו"ר הזקן ורבותינו נשיאינו שלאחריו "האָבן געגאַסן", הרי, בשנים כתיקונן היו צריכים "גאַנצע הכנות" ללמוד חסידות או להכנס ליחידות, כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות חסידים שהתכוננו ליחידות במשך כמה שנים⁶¹.

ועפ"ז, כאשר יתבונן במצבו אליבא דנפשי, יכול לחשוב שאינו שייך ללימוד החסידות, ובפרט לפעול על הזולת.

והמענה על זה — שכיום אין זמן לדחות את לימוד החסידות עד לסיום ההכנות. צריכים ללמוד את החסידות של הרבי, לחזור וללמוד, "ווייטער לערנען און ווידער לערנען", "האַלטן זיך אָן דעם רבינס קליאַמקע", ו"המאור שבה" — העצמיות של הרבי שהכניס בתורתו — "מחזירו למוטב", "דער רבי וועט אים שוין אַרויסשלעפן פון אַלע בלאַטע'ס".

ולא עוד אלא שאפילו אם נמצא במעמד ומצב שעדיין יש לו ספקות בנוגע להרבי (אם הוא בעה"ב על הכל, ויודע הכל, ובמילא אינו יכול להתחבא ממנו), עליו ללמוד את תורת החסידות של הרבי — "תורה

59) בסהמ"צ — שרש מצות התפלה ספ"ב. וראה גם לקו"ת ויקרא (הוספות) נא, ג. 60) "התמים" ח"ב ע' מט [עב, א]. אג"ק אדמו"ר מוהר"צ ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד. 61) אג"ק שלו ח"ד ע' תקמ ואילך. ועוד.

55) ראה לקו"ת נצבים מה, ג. 56) סה"ש קי"ח ה'ש"ת ע' 41. 57) אגה"ק שבהערה 38. 58) ראה הקדמה (הג') להרח"ו שנדפסה בריש ספר ע"ח (דפוס ורשא, תרנ"א).

צוה לנו משה", אע"פ ש"תורה" בגימטריא תרי"א, היינו, שחסר עדיין בהענין דאנכי ולא יהי לך (כנ"ל סי"א), ודוגמתו בנוגע להרבי, כמובן ממארז"ל (ע"פ נגלה) "החולק על רבו כחולק על השכינה"⁶² — כי, ע"י לימוד תורתו "וועט ער זיך האַלטן אָן דעם רבי'נס קליאַמקע און זיין מיט אים אויף איין וואָגן".

יד. ולהוסיף, שהצורך בלימוד תורתו, "תורה צוה לנו משה", מודגש ביותר לאחרי ההסתלקות:

ידוע הפתגם שאמר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לפני הסתלקותו: "איך גיי אין הימל און די כתבים לאַז איך אַיך איבער"⁶³. וההסברה בזה — דלכאורה מאי קמ"ל, הרי מובן מאליו שבעלותו השמימה נשארים הכתבים באותו מקום שהיו מונחים תחילה — שגם לאחרי שעולה השמימה נשאר עצמותו בהכתבים שהשאיר לנו, וע"י הלימוד בהכתבים "האָט מען אים", ולא רק כפי שהי' למטה, אלא גם כפי שהוא בעלייתו למעלה [כמבואר במאמרי ר' הלל (הנמצאים עתה בדפוס)⁶⁴ שבעת ההסתלקות מתפשט מלבושי בי"ע, ובעת ההשתטחות מתפשט גם מלבושי אצילות], "האָט מען אים" בעלייתו למעלה — ע"י ה(לימוד בה)כתבים.

וענין זה מרומז ב"תורה צוה לנו משה" — "צוה" מלשון צוותא וחיבור⁶⁵ — שע"י תורתו מתקשר (משה) עמנו, ובמילא, קשורים אנו עמו בכל העליות שלו ("ווי הויך ער איז"), כיון שהכניס את עצמותו בתורתו.

טו. ותורת החסידות של הרבי, המאור שבתורה, עומדת לו בעת ילדותו ובעת זקנותו, וגם במצב של יסורים וחולי:

חולי, שהו"ע של חסרון ברמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת שכנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים — כולל גם חסרון בקיום ציווי ופקודה של הרבי (וגם בקשה שלו, כפי שאמר פעם⁶⁶: "בקשה שלי היא פקודה"), שיש חיוב לקיימה ככל מצוות דרבנן שחיובם נלמד מ"לא תסור מן הדרך אשר יגידו לך"⁶⁷, או מ"שאל אביך ויגדך"⁶⁸ (כב' הדעות בזה⁶⁹), ולא עוד אלא שלדעת

65) לקו"ת חוקת נז, ג. ובכ"מ.
66) סה"ש תש"ב ע' 11. וראה גם אג"ק שלו ח"ח ע' תרכד. חיי"ב ע' קלד.
67) פ' שופטים יז, יא.
68) האוינו לב, ז.
69) שבת כג, א.

62) סנהדרין קי, א. וראה ברכות כז, ב.
63) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קיג.
וראה לקו"ש חכ"ז ע' 24 ואילך.
64) מאמרי השתטחות (קה"ת תשי"א).
ולאח"ז בס' ההשתטחות (קה"ת תשנ"ו) ע' ככה ואילך.

הרמב"ם⁷⁰ העובר על מצות סנהדרין ("שהם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל") שתיקנו תקנה ופשט הדבר בכל ישראל, עובר על מ"ע ומל"ת מן התורה, ועד"ז אצל חסידים בנוגע לקיום ציווי ופקודה של הרבי באופן ד"לא תסור גוי", כיון שהרבי הוא עמוד ההוראה וממנו חק ומשפט יוצא לכל תלמידיו שהם חסידיו, וכשעוברים על ציווי ופקודה של הרבי ה"ז כמו שעוברים על מ"ע ומל"ת⁷¹, שזהו"ע של חולי.

והעצה לזה — ללמוד תורת החסידות של הרבי, שעומדת לו גם במצב של חולי, לקיים את הציווי והפקודה והרצון של הרבי, וללכת בדרכיו.

— יתכן שבגלל קיום רצונו של הרבי, לא להסיר את הזקן וכדומה⁷², ירגזו עליו אביו ואמו. אבל, בידעו ש"אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת", לפי ש"אביו הביאו לעוה"ז ורבו .. מביאו לחיי העוה"ב"⁷³, צריך להיות נוגע לו (שלא להפסיד) ההתקשרות לרבו יותר מאשר (שלא להפסיד) ההתקשרות לאביו... ונוסף לזה: האמת היא שכאשר יתנהג כרצונו של הרבי לא יפסיד את ההתקשרות לאביו [שהרי קיום רצונו של הרבי הוא מ"ע או מל"ת של תורה, והתורה היא זו שציוותה על כיבוד או"א], ובסופו של דבר יראה שהי' זה נסיון בלבד, כי, הרוגז אינו אלא לשעה קלה ביותר בלבד, ואח"כ יפעל על אביו שגם הוא יהי' חסיד של הרבי!

וע"י לימוד תורתו של הרבי וקיום הציוויים והפקודות שלו, זוכים להשפעת טוב רוחני וגשמי בכל — כהסיום במשנה: "וכן הוא אומר באברהם אבינו .. והי' ברך את אברהם בכל", כולל גם כפירוש חז"ל⁷⁴ שהטעימו בעוה"ז מעין עוה"ב, ועד להגאולה האמיתית והשלימה, "אז דער רבי וועט אונדז פירן אַנטקעגן משיח'ן".

*

טז. בהמשך להמדובר לעיל שבברייתא מדובר אודות ההנהגה דיחידי סגולה שמלאכתם נעשית ע"י אחרים — יש להוסיף ולבאר דיוק בלשונו של אדמו"ר הזקן בהל' ת"ת⁷⁵ "אם מלאכתו נעשית ע"י אחרים .. חייב לעסוק בתורה יומם ולילה ממש", ממש דייקא:

71) ראה גם לעיל ע' 91.

72) ראה סה"ש תרפ"ט ע' 35. וש"נ.

73) ב"מ לג, א — במשנה.

74) ב"ב טז, סע"ב ואילך.

75) פ"ג ה"ה.

70) הל' ממרים בתחלתו. סהמ"צ בתחלתו. ועיין ג"כ שו"ע חו"מ ר"ס כה ובאורים שם סקכ"ב, והל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. שד"ח כללים מע' א' אות שצט. פאת השדה (כרך ז) מע' א' אות מח.

ובהקדים מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר בא' ממכתביו (ובכוא הזמן יתנוהו להעתיק)⁷⁶ בביאור דברי אדמו"ר הזקן בתניא⁷⁷ שהנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש", ש"הנושאים בתיבת ממעל ובתיבת ממש הם הפכיים, כי, ממעל תוארו רוחניות שברוחניות, וממש תוארו גשמיות שבגשמיות⁷⁸. . . זהו מעלת נפש השנית, שעם היותה רוחניות שברוחניות פועלת בגשמיות שבגשמיות" — חיבור ב' קצוות הפכיים.

ויש לומר, שבהוספת תיבת "ממש" בנוגע לחיוב העסק בתורה יומם ולילה אם מלאכתו נעשית ע"י אחרים, רומז אדמו"ר הזקן לחיבור ב' הקצוות הנ"ל — שבגשמיות שבגשמיות ומגשמיות שבגשמיות, "ממש", עושים רוחניות שברוחניות, תורת רבי נהוראי ורשב"י שהיא בלא הפסק יומם ולילה ממש.

יז. עפ"ז יש לבאר גם דיוק לשון המשנה (בסוף קידושין) "מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה", דלא כלשון הגמרא ביומא⁷⁹ "קיים כו"⁸⁰:

החילוק שבין "קיים" ל"עשה" — בפשטות — שקיום הוא בדבר שישנו כבר (ולא המשכה חדשה), ועשי' היא עשיית דבר חדש. ודוגמתו בתורה — ע"ד מ"שי⁸¹ "ותן חלקנו בתורתך", "חלקנו" דייקא, שלכא"א מישראל יש חלק בתורה שצריך "לעשותו", להמשיכו ולגלותו. ומעלתו של אברהם אבינו, "עשה אברהם אבינו את כל התורה כו", שהמשיכה כולה עד שלא ניתנה.

וע"פ המבואר לעיל במעלת לימוד התורה שבכרייתא על המשנה — צריך להבין: מהו הטעם שהעילוי ד"עשה אברהם אבינו את כל התורה כולה" (לא רק "קיים" אלא גם "עשה") נאמר במשנה דוקא, שבה מדובר אודות הדרך דלימוד התורה אצל רוב בני אדם?

ויש לבאר זה ע"פ המאמר של ר' שמשון אַסטרַאפּאַלער — שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחת חג הפסח תרצ"ד⁸² — "טובה הפרישות עם הבריות והבדידות בתוך בני אדם":

(80) ראה גם לקו"ש חל"ה ע' 107 ואילך (סיום על מס' קידושין).

(81) אבות פ"ה מ"כ. וראה לקו"ש ח"ג ע' 118 ואילך. וש"נ.

(82) לקו"ח ח"א קמד, ב.

(76) נדפס לאח"ז באג"ק שלו ח"ד ע' תד (נעתק ב"היום יום" כג מנחם אב).

(77) רפ"ב.

(78) זוהי מעלת אות ה"א — אתא

קלילא דלית בה מששא (תניא אגה"ת פ"ד).

(79) כח, ב.

המעלה שבדרך הלימוד שבמשנה (אצל רוב בני אדם) היא בעבודה דבירור הגוף ונפש הבהמית, לעשות מגשמות שבגשמיות רוחניות שברוחניות, משא"כ דרך הלימוד שבכרייתא היא עבודת הנשמה, ע"ד וכדוגמת עבודתו של רשב"י בהיותו במערה, שכל התעסקותו היתה בלימוד התורה, ואילו הענין דקיום המצוות הי' רק ברוחניות, שאין זה מגיע להעילוי דקיום המצוות בגשמיות, שעיי"ז נעשה בירור הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם (כמבואר בלקו"ת פ' שמיני⁸⁵ במעלת "שור הבר" על "לויתן").

ולכן נאמר במשנה הלשון "עשה" דוקא — כי, העבודה לעשות מגשמות רוחניות (במשנה) פועלת המשכה חדשה ("עשה"), כמובן מהביאור⁸⁴ במארוז⁸⁵ "גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ", כיון שמעשה שמים וארץ הוא מאין ליש, ואילו מעשה צדיקים הוא מיש לאין, שזהו חידוש גדול יותר, כמארוז⁸⁶ בעובדא דרחב"ד ש"גדול הי' נס האחרון מן הראשון" כי "מן שמיא מיהב יהבי מישקל לא שקלי", שמזה מובן שע"י מעשה צדיקים לעשות מיש אין (מגשמות רוחניות) פועלים המשכה חדשה.

יח. וגם ענין זה מודגש אצל רבי וחסידים:

הרבי נותן כח לכל החסידים והמקושרים שבכל מקום שבו נמצאים ויכלו למלא את התפקיד והשליחות לעשות מגשמות רוחניות, וכן לפעול על הזולת ולעשות ממנו אדם חדש.

הרבי אמר⁸⁷ שיכולים לומר המאמר "זוטרא דבכו מחי' מתים"⁸⁸ על החסידים של אדמו"ר הזקן. וכיון שאין לעשות חילוקים בין רבותינו נשיאינו, הרי, גם החסידים של הרבי, ואפילו "זוטרא דבכו", קיבלו מהרבי את הכח להחיות מתים ולהוליד אדם חדש.

מבלי הבט על מעמדו ומצבו הקודם, הרי, ע"י ראייתו של הרבי שהסתכל עליו ("דער רבי האָט אויף אים אַ קוק געגעבן"), נתן לו את הכח להוליד אדם חדש.

(83) יח, א ואילך.

(84) ראה ד"ה גדולים מעשה צדיקים

תרפ"ה פ"ז (סה"מ תרפ"ה ע' קמט ואילך.

סה"מ קונטרסים ח"ב תסב, סע"א ואילך).

(85) כתובות ה, סע"א.

(86) תענית כה, א.

(87) סה"ש תשי"ג ע' 99.

(88) ע"ז יו"ד, ב.

ויש להביא דוגמא לדבר — ממ"ש בע"ח⁸⁹ שב"ביצת בת היענה נולד האפרוח ע"י הסתכלותה זמן מה".

בקונטרס העבודה⁹⁰ מדובר אודות גודל הזהירות מראיית דברים בלתי-רצויים, והכוונה בזה היא גם למי שאינו שייך לענין זה, כיון שהראי' כשלעצמה פועלת. וכמבואר בתו"א⁹¹ שחטא אדה"ר בא כתוצאה מזה שהסתכל במקום הקליפות. ומזה מוכח שהראי' כשלעצמה, אפילו בלי כוונה לפעול, פועלת.

ואם הדברים אמורים בראי' בלתי-רצוי', ובלי כוונה לפעול — בראי' של קדושה, ומתוך כוונה לפעול, כראייתו של הרבי שמביט עליו (אפילו אם הוא אינו יודע מזה) כדי לפעול עליו — על אחת כמה וכמה שראי' זו פועלת פעולה, שנותנת לו כח להוליד ולד חדש ולהחיות מתים (במכ"ש וק"ו מפעולת ההולדה דראיית בת היענה).

בכח הראי' שהסתכל כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁹² על יהודי אחד בשמח"ת בליובאוויטש, הצליח אותו יהודי להשאר על עמדו (לפי ערכו) לאחר כו"כ שנים בבואו לאמריקא.

ידוע גם הסיפור⁹³ שבהיות אדמו"ר הזקן במאסר, הביט על ניקאָלאַי שהי' אז ילד, וראי' זו פעלה אצלו חלישות הקליפה גם בנוגע להנהגותיו לאחר כמה עשרות שנים בהיותו מלך. ועאכּו"כ בנוגע להפעולה על יהודי, שיש בו נפש האלקית שהיא תמיד באמנה אתו ית"ש⁹⁴, הרי בודאי שהראי' של הרבי פועלת עליו גם לאחר כמה זמן, שלא זו בלבד שיעמוד על עמדו שלא להתפעל מאחרים, אלא אדרבה, שיפעל גם עליהם (הוריו וכיו"ב) להיות חסידים של הרבי.

יט. הכח שהרבי נותן לכאו"א מהחסידים אינו תלוי במעמדו ומצבו של החסיד, ולכן, בכל מעמד ומצב בכחו וביכולתו להתקשר אל הרבי, ולקיים את רצונו, רצון העצמות, לעשות מגשמות רוחניות.

ישנם כאלה שבהיותם במקומות שלא היו יכולים לטבול במקוה, נמנעו בגלל זה לקיים תפקידם ושליחותם במילוי רצונו של הרבי. אבל,

מהק' ר' אברהם בן הה"מ ז"ל ע"פ ויט יהודה עד איש עדולמי".

(92) ראה גם סה"ש תרפ"ז ע' 159. וש"נ.

(93) סה"ש תשי"א ע' 28. תש"ג ע' 61.

(94) ראה תניא ספכ"ד.

(89) שער דרושי נקודות רפ"א. וראה מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה וירא ריש

ע' קא. המשך תער"ב ח"ג ע' אית. ועוד.

(90) פרק ב.

(91) בראשית ו, א. ושם: "וכן שמעתי

האמת היא שגם במעמד ומצב כזה ישנו הכח של הרבי, וכמ"ש⁹⁵ "השוכן אתם בתוך טומאותם", וצריכים רק להתקשר ("צוטרָאָגן זיך") אל הרבי, לצייר פניו וללמוד תורתו, כאמור, ש"תורה .. עומדת לו" גם במצב של חולי (לא רק יסורים או זקנה), ועי"ז יוכל לקיים את התפקיד והשליחות דמילוי רצונו.

חיים הו"ע הקדושה, כפי שמבאר הרבי בהמשך דר"ה⁹⁶, ומוסיף בהשיחה די"ג תמוז⁹⁷ הענין דחיים ארוכים, חיים נצחיים, עד אין סוף; אלא שצריכים "כלי", היינו, להיות בעצמו כלי ושיהי' לו כלי ("זיין אַ כלי און האָבן אַ כלי") — ע"י לימוד תורתו מתוך התקשרות דציור פניו, ודי ומספיק בזה שהרבי יעלה אותו אליו, היינו, שבהיותו בגוף עד מאה ועשרים שנה, יתעלה אל הרבי כפי שנמצא בשמי השמים, שהרי שמי השמים ישנו גם כאן.

*

כ. האמור לעיל במעלת התורה ש"עומדת לו", תורת רבי נהוראי, מאור שבתורה — קשור גם עם ההכנה לשמה בהתחלת הלימוד (וכן בכל שעה ושעה כי בכל שעה שולט צירוף אחר), שהו"ע מסירת נפשו לה, כמבואר בתניא⁹⁸.

ויש להוסיף ולבאר הדוגמאות שמביא בתניא שם בנוגע להכנה לשמה בתחלת הלימוד, "כמו בגט וספר תורה שצריכים לשמה לעכב" — דיש לומר, ששני דוגמאות אלה (גט וס"ת) הם כללות התורה: "גט" — "סור מרע", ו"ספר תורה" — "עשה טוב"⁹⁹.

ובפרטיות יותר:

ידוע¹⁰⁰ שדכר ונוקבא (איש ואשה), משפיע ומקבל — קאי על נשמה וגוף, אשר, ע"י היחוד וההשפעה פנימית דהנשמה בהגוף ניתוסף גם בהנשמה ועניני'. אמנם, כשישנו מצב ד"מצא בה ערות דבר"¹⁰¹, כמו, ענינים אסורים (דבר ערוה¹⁰²), או תוקף החמימות ("קאָך") בענינים

ע' כ (וראה לעיל ס"א). וראה גם אג"ק ח"י

ס"ע שסד. חכ"ט ס"ע ריד.

100 (ראה זח"א עט, רע"א (בס"ת). קכב,

ב ואילך (במהנ"ע). קכד, סע"ב (במהנ"ע).

בחיי בראשית ג, כא. — בכ"ז ראה בארוכה

לקו"ש ח"ד ע' 1122 ואילך.

101 (101) תצא כד, א.

102 (102) גיטין בסופה.

95 (95) אחרי טז, טז.

96 (96) קונטרס ראש השנה שנה זו (סה"מ

תש"י ע' 42 ואילך).

97 (97) בתחלתה — נדפסה בקונטרס יב"ג

תמוז שנה זו (סה"מ שם ע' 262). ולאח"ז

בסה"ש תש"ט ע' 333.

98 (98) פמ"א (נח, ב).

99 (99) ראה לקוטי לוי"צ הערות לספר התניא

גשמיים אפילו בדברים המותרים (הקדיחה תבשיל¹⁰²), או העדר שייכות הגוף לזיכוכך ורוחניות (אחרת נאה הימנה¹⁰²), אזי צ"ל "גט", שענינו בעבודה "אפרייסן זיך פון גשמיות".

ועבודה זו צריכה להיות לשמו ולשמה ולשם גירושין: לשמו ולשמה — לשם הנשמה ולשם הגוף, היינו, שצ"ל חשבון צדק ומדוקדק ביותר הן מצד הנשמה, שאי אפשר לה להתעסק עם גוף כזה, כי אם לגרשו (ע"י סיגופים ותעניות), והן מצד הגוף, שהגירושין יביאו תועלת להגוף (ולא נפילה ע"י שיתייאשו מלבררו ולהעלותו); ולשם גירושין — ולא בדרך ממילא, כפתגם הידוע¹⁰³ "חסידים האלטן ניט פון בדרך ממילא".

ונוסף לזה צ"ל כוונה לשמה בכללות העבודה ד"עשה טוב" (ספר תורה) — לא כדי להתייחר, וגם לא לגשת עם סברות שלו, כי אם, מתוך מסירה ונתינה לה'.

כא. ועד"ז בנוגע לחסידים ("בא אונדז חסידים") — שהתחלת ועיקר כל הענינים היא ההכנה לשמה בב' הענינים האמורים: "אפזאגן זיך פון גשמיות און איבערגעבן זיך מקיים זיין דעם רבינס רצון, וואָס דאָס איז דער רצון פון עצמות א"ס ב"ה".

חסידים צריכים לזכור תמיד, בכל ענין וענין, אודות החיים הרוחניים שלהם והקשר שלהם עם רוחניות — שזהו הרבי.

חסיד צריך לומר את הקאפיטל תהלים של הרבי¹⁰⁴, לצייר לעצמו ציור פניו, וללמוד מתורתו ("לערנען זיינעם אַ וואָרט") — מאמר חסידות, שיחה או סיפור.

— אלה ששייכים להבנת חסידות, אינם יוצאים י"ח בסיפור, אלא צריכים ללמוד את מאמרי החסידות של הרבי בעיון, שכן, ככל שתגדל החשיבות והמעלה דסיפור חסידי, אין זה מגיע למאמר חסידות.

הרבי כתב פעם לאחד החסידים¹⁰⁵: "מי שיש בידו לנקוב מרגליות או ללטוש אבנים טובות, ועוסק בעבודת מלאכת אפיית לחם, הגם שהיא עבודה ומלאכה הצריכה במאד, בכל זה, לחטא יחשב לאיש ההוא". ודוגמתו בנדו"ד, בהחילוק שבין סיפור למאמר חסידות.

103) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 57. תש"ב ע' 105) אג"ק שלו ח"ד ע' שמ (נעתק ב"היום יום" כה ניסן).

104) ראה לעיל ע' 149.

בודאי צריכים לידע גם את הסיפורים, ובפרט בשביל הזולת שלעת-עתה אינו שייך להבנת מאמר חסידות, וצריכים לקרבו ע"י סיפור, נוסף לכך שגם בנוגע לעצמו ישנו הענין ד"מילתא אלבישייהו יקירא"¹⁰⁶. אבל, ההתמסרות ("אזועקגעבן זיך") צריכה להיות ללימוד החסידות (אצל כל השייכים לזה), ואת הסיפורים יכולים לקרוא כשהראש עייף מלימוד החסידות (כפי שאמר א' "א' עולם-שער" שכאשר ראשו מתעייף אזי לומד אגדתא).

אמנם, השיחות והסיפורים שיכולים למצוא בהם עומק והסבר כו', בודאי צריכים ללמדם ולהתייגע בהם (ובמכ"ש וק"ו משיחת חולין של תלמידי חכמים שצריכה לימוד¹⁰⁷), כמו במאמר.

ומובן, שהמאמרים ושיחות דכל זמן ומועד, בזמן ומועד זה קודמים הם לכל שאר המאמרים והשיחות.

ועיקר העיקרים בכל הענינים, בלימוד תורתו, הן בהסיפורים והשיחות והן במאמרי החסידות, הוא, ההתקשרות אל הרבי, כמדובר לעיל (סי"ד) בפירוש "תורה צוה לנו משה", וזהו גם תוכן הענין דהכנה לשמה.

*

כב. נהוג בעריכת סיום לקשר גם עם התחלת המסכת — עכ"פ בקיצור ("קייין פלפול וועל איך ניט זאָגן, נאָר אַ פאָר ווערטער"): :

בהתחלת המסכת מדובר אודות האופנים שבהם נקנית אשה לבעלה — "האשה נקנית בשלשה דרכים בכסף בשטר ובביאה".

וענינם בעבודת האדם — כנגד ג' הדברים שעליהם העולם קיים, תורה עבודה וגמ"ח¹⁰⁸: כסף — ענין האהבה, מלשון "נכסוף נכספתה"¹⁰⁹, קו הימין — כנגד גמילות חסדים, כללות כל המצוות, כידוע¹¹⁰ שצדקה נקראת בשם מצוה סתם. שטר — כנגד תורה, וביאה — כנגד עבודה (שבלב זו תפלה¹¹¹).

וי"ל גם באופן אחר: כסף — לב, שטר — מות, וביאה — פנימיות המוח ופנימיות הלב.

ונוסף על פרטי האופנים שבהם נקנית האשה לבעלה, ישנו גם כללות ענין הקידושין, שכולל ב' ענינים: (א) אסר לה אכו"ע, (ב) ונעשית

להצ"צ חיי שרה ע' צב. ועוד.

(109) ויצא לא, ל.

(110) תניא פל"ז (מח, ב).

(111) תענית ב, סע"א.

(106) שבת יו"ד, ב.

(107) סוכה כא, ב. וש"נ.

(108) סה"מ תרל"ו ח"ב ע' רפא. וראה

כש"ט סי"י. לקו"ת בשלח א, רע"ג. אוה"ת דרושי שבועות ע' קצט ואילך. ביאוה"ז

מיוחדת לו. ובהיחוד לו גופא ישנם ב' ענינים: (א) קנין, (ב) אישות (כפי שהאריך הרגצ'ובי¹¹² בביאור פרטי הענינים והנפק"מ לדינא).

כג. ויש לבאר כללות ענין הקידושין בנוגע לרבי חסידים — שהרבי מקדש את החסידים:

לכל לראש ישנו הענין ד"אסר לה אכו"ע" — שהרבי פועל היציאה מהגשמת העולם, "ארויסגיין פון וועלט", "פון וועלטישע הנחות", היינו, שלילת הרצון בההנאה והתענוג שבדברים הגשמיים, כידוע הפתגם שאדמו"ר הזקן נטל מהחסידים את ההנאה והתענוג ("געשמאק") בעניני העולם, וכהסיפור הידוע¹¹³ שהחסיד ר' שמואל מונקעס¹¹⁴ אמר לאדמו"ר הזקן (בקשר להמאסר): אם¹¹⁵ הנכם רבי, אינכם צריכים לפחד מ"כדור", ואם לאו, מגיע לכם, שכן, היתכן ליטול מיהודים רבים את ההנאה והתענוג מהעולם?! ...

— טובתו הגשמית של החסיד נוגעת ביותר לרבי, ומצד טבע הטוב להיטיב משפיע לו (נוסף על טוב רוחני, גם) טוב גשמי. כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע התהלך פעם בליל ראש-השנה בהזכירו בינו לבין עצמו שמו של א' החסידים שהי' חסר אצלו בעיקר (לא ברוחניות אלא) בגשמיות. ומזה רואים עד כמה הי' נוגע אצל אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע טובתם הגשמית של החסידים, עד כדי כך, שאפילו בליל ראש-השנה, שכל רגע יקר, ונוזהרים למעט בדיבור¹¹⁶, הזכיר שמו של חסיד שהי' זקוק לטובה גשמית. אבל בנוגע להנאה והתענוג מהדברים הגשמיים — "אסר לה אכו"ע".

ונוסף על השלילה והאיסור שבקידושין ("אסר לה אכו"ע"), יש גם ענין של חיוב ועשה (היחוד לו, קנין ואישות) — ההתקשרות והמסירה ונתינה של החסידים אל הרבי הן בענינים החיצוניים (קנין), והן בענינים הפנימיים (אישות), "בכל לבבך ובכל נפשך (אישות) ובכל מאורך"²⁸ (ממונך, קנין).

כד. ענין זה מודגש ביותר אצל חסידי חב"ד:

מהחילוקים שבין פולין לחב"ד — שבפולין אומרים "צדיק

¹¹⁴ ראה אודותיו — סה"ש תרפ"ט ע' 67 הערה 28. וש"נ.

¹¹⁵ התוכן, ולא הלשון בדיוק.

¹¹⁶ ראה סה"מ תרצ"ז ע' 310. וש"נ.

¹¹² ראה צפע"נ הל' אישות פ"ג הט"ו. ובכ"מ.

¹¹³ ראה תר"מ — רשימת היומן ע' 113

קנא. ע' קעב.

באמונתו יחי"י¹¹⁷, "א"ת יְחִי' אלא יְחִי"¹¹⁸, אבל אין זה בדרך של פנימיות, ואילו בחב"ד תובעים שיהי' בפנימיות, וע"י עבודה, שתהי' המסירה ונתינה ("איבערגעבן זיך") גם עם חב"ד ועם כל הכחות.

שאלת¹¹⁹ פעם אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר מהו הטעם שאצל חסידי חב"ד נוהגים לומר תחנון ביאָרצייט של צדיקים (דלא ככפולין), והשיב, שזהו הזמן היותר טוב לבקש ולפעול כו' ("וואו איז דאָ אַ בעסערע צייט אויף אויסבעטן")¹²⁰. ויש לומר הביאור בזה — שאצל פולין אין אומרים תחנון, מפני שהעלי' שביום היאָרצייט אצל הצדיק ש"באמונתו יחי"י" פועלת עלי' אצל כל מקושריו, שנמצאים במעמד ומצב שלמעלה מהענינים שצריכים לומר עליהם תחנון (אף שאין זה בדרך פנימיות); אבל חסידי חב"ד, שתובעים מהם פנימיות ועבודה דוקא, רוצים להעלות ("מיטנעמען") גם את הגוף, גוף רחוק ("אַ אָפגעוואַשענעם גוף"), ולכן גם אז אומרים תחנון.

ב"פאָקינג"¹²¹ הי' רגיל הלשון: "וועלטישע און אונדזערע". כששמעת ביטוי זה, מצא חן בעיני, וסיפרתי על כך לכ"ק מו"ח אדמו"ר, ושחק בשמחה.

יהודי א' אמר לי, שעד בואו של הרבי לאמריקא הי' ידוע שבנ"י נחלקים לג' חלוקות, כהנים לויים וישראלים, וכשהרבי הגיע לאמריקא, ניתוספה עוד חלוקה: סתם אידן (וועלטישע) און אנ"ש (אונדזערע).

"אונדזערע" — הוא סוג מיוחד של יהודים, שיוצאים מהגשמת העולם (אסר לה אכו"ע) ומתמסרים לגמרי ("מ'גיט זיך אַוועק אינגאַנצן") אל הרבי לקיים ציוויו והוראותיו בעניני התומ"צ, הן בענינים החיצוניים (קנין) והן בענינים הפנימיים (אישות).

*

כה. לחיים. "דער אויבערשטער זאָל העלפן" שהענינים האמורים לא ישארו בדיבור, אלא יבואו מדיבור למעשה.

(117) חבוקק ב, ד. וראה מכות בסופה. מחנה פליטים בסביבות מינכן — תניא פל"ג.
 (118) לקו"ד ח"א קמא, ב. ועוד. שבו התיישבו אנ"ש לאחרי צאתם מרוסא הסובייטית בשנת תש"ו — ראה בארוכה תולדות חב"ד ברוסא הסובייטית פרק קיט (המו"ל).
 (119) קטע זה נדפס בהוספות ללקו"ש ח"א ע' 210.
 (120) ראה גם תו"מ שם ע' רצא. וש"נ.

"מ'דארף זיך האַלטן אין דעם רבינס קליאַמקע", ולקיים כל הוראותיו, אפילו הענינים שאדם דש בעקביו — כמ"ש בפרשת השבוע: "והי' עקב תשמעון", "אם המצוות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון"¹²².

ועי"ז זוכים להמשך הכתוב: "ושמר גו' את הברית ואת החסד גו'" — שיקויימו כל ההבטחות שהבטיח הרבי לכאו"א, הבטחות לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, ובמיוחד ההבטחה הכללית שהבטיח לכלל ישראל¹²³: "לאלתר לתשובה (השבה לשרשו) לאלתר לגאולה", "און ער וועט אונדז פירן אַנטקעגן משיח'ן".

כו. (טרם צאתו אמר:) "מען דאַרף ניט אַוועקגיין, נאָר אויף אַ וויילע מפסיק זיין" (לא צריך לעזוב, כי אם להפסיק לאיזה זמן), עד להתוועדות הבאה.

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר אודות הרבנית דבורה לאה (בתו של אדמו"ר מהר"ש)¹²⁴, שבקטנותה בכתה פעם בגלל שרצתה דבר מה, וכשנתנו לה סוכרי' וכיו"ב כדי להרגיעה, לקחה ואמרה: אינני חדלה לבכות, אני רק עושה הפסקה קצרה... (להדגיש שעדיין אינה מוותרת על רצונה).

ועד"ז בנדו"ד — שעושים הפסקה קצרה עד להתוועדות הבאה, כי, צריכים לפעול ("דורכפירן") הענינים שתובעים ורוצים מכאו"א, שבודאי ה"ז גם כלי לשפע ברכה והצלחה.

תח ואילך. ח"ו ע' תל ואילך. ועוד.
124) ראה אודותה — סה"ש תש"ו ע' 15
הערה 15. וש"נ.

122) ר"פ עקב ובפרש"י.
123) ראה "קול קורא" שנדפסו באג"ק
של ח"ה ע' שסא ואילך. ע' שעו ואילך. ע'